

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2009.gada 3.decembrī Nr.1-5/329
Uz 04.11.2009. Nr.1-04/726-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei K.Krūmai**
Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010

Par Tiesībsarga viedokli lietā Nr.2009-94-01

2009.gada 9.novembrī Tiesībsargs ir saņēmis Jūsu vēstuli ar lūgumu izteikt viedokli saistībā ar Satversmes tiesā izskatāmo lietu Nr.2009-94-01 „Par Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punkta pirmā teikuma vārdu „ja reģistrācija notiek līdz 1995.gada 1.jūlijam” un otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 2.pantam, kā arī Latvijas PSR Augstākās padomes 1990.gada 4.maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai”.

Pilsonības likuma Pārejas noteikumu pirmais punkts nosaka:

„1. Latvijas pilsoņi un viņu pēcnācēji, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, saglabā tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņi un pēc reģistrācijas pilnā apjomā bauda pilsoņa tiesības un pilda pilsoņa pienākumus, ja reģistrācija notiek līdz 1995. gada 1. jūlijam. Ja šīs personas reģistrējas pēc 1995. gada 1.jūlija, tām jāatsakās no citas valsts pilsonības (pavalstniecības)”.

Iepazīstoties ar 2009.gada 25.augusta Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta lēmumā norādītajiem lietas apstākļiem, kādēļ tiesa iesniegusi pieteikumu Satversmes tiesā un lūgusi vērtēt apstrīdētās tiesību normas atbilstību konstitūcijai un Latvijas PSR Augstākās padomes 1990.gada 4.maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai, secinu, ka minētajā lietā Tiesībsargs var sniegt viedokli jautājumā, vai apstrīdētais regulējums aizskar indivīdam garantētās tiesības uz pilsonību un vai tas nepārkāpj vienlīdzīgas attieksmes un nediskriminācijas principu.

1930.gada 12.aprīļa Hāgas Konvencijas par dažiem jautājumiem, kas skar valsts piederības likumu kolīzijas¹, 1.pantā tika nostiprināts princips, ka katrai valstij ir tiesības pašai ar likumu noteikt, kas ir tās pilsoņi, turklāt pārējām valstīm šie likumi ir jārespektē, ciktāl tie atbilst starptautiskajām konvencijām, starptautiskajām paražu tiesībām, kā arī vispārātzītiem tiesību principiem, kas attiecas uz pilsonību.

1963.gada 6.maijā tika pieņemta Eiropas Padomes Konvencija par dubultpilsonības gadījumu samazināšanu un militāriem pienākumiem dubultpilsonības gadījumos², kur Eiropas Padomes dalībvalstis kā vienu no mērķiem uzstādīja dubultpilsoņu skaita samazināšanu.

Eiropas Padomes 1997.gada 14.maija Eiropas Konvencijas par pilsonību³ preambulā tika noteikts, ka Eiropas Padomes dalībvalstis un pārējās valstis, kas parakstījušas konvenciju, atzīst valstu dažādu pieeju vairāku valstu pilsonības jautājumam un to, ka ikviena valsts var brīvi izlemt, kādas sekas tās iekšējās tiesībās radīs fakts, ka tās pilsonis iegūst vai tam ir citas valsts pilsonība. Eiropas Konvencijas par pilsonību 4.pantā ir nostiprināti četri būtiski principi, uz kuriem būtu jābalstās valstu noteikumiem pilsonības jautājumā, un tie būtu:

- a) valstij jārespektē ikvienas personas tiesības uz pilsonību,
- b) jāizvairās no situācijām, ka personas kļūst par bezvalstnieku,
- c) nevienai personai nedrīkst patvaļīgi atņemt viņas pilsonību un
- d) ne laulība starp līgumslēdzējas valsts pilsoni un ārvalstnieku, ne šādas laulības šķiršana, nedz arī pilsonības maiņa, ko izdara viens no laulātajiem laulības pastāvēšanas laikā, nedrīkst automātiski ietekmēt otra laulātā pilsonību.

Pasaules praksē ir daudzas valstis, kas pieļauj dubultpilsonības izveidošanos, un valstu nostāja vai tās maiņa šajā jautājumā ir politisks jautājums.

Latvijas Republikā spēkā esošais Pilsonības likums nepieļauj dubultpilsonības izveidošanos⁴, un vērtējot Latvijas Republikā spēkā esošo normatīvo regulējumu pilsonības jautājumā, jāsecina, ka valsts nepārkāpj uzņemtas starptautiskās saistības, un starptautiskie līgumi neliedz Latvijas Republikai politiskajā līmenī brīvi noteikt normatīvo regulējumu dubultpilsonības jautājumā. Pilsonības likums garantē personām LR pilsonību ne tikai atbilstoši *jus sanguinis* principam kā LR pilsoņu pēcnācējiem, bet arī citos Pilsonības likuma 2.pantā noteiktajos gadījumos, t.sk., pilsonības iegūšanu naturalizācijas ceļā. Bez tam Pilsonības likumā tiek ievērotas personas tiesības brīvi izvēlēties savu pilsonību, un tiek garantēts, ka LR pilsonību personai var atņemt tikai ar tiesas spriedumu likumā noteiktajos gadījumos.

¹ Convention on Certain Questions Relating to the Conflicts of Nationality Laws, The Hague, 12 April 1930 (http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co%2Doperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/Conv%20conflict%20nationality%20The%20Hague%2004_1930.pdf). Lai arī Latvijas Republika minēto konvenciju ir parakstījusi, bet nav ratificējusi, saskaņā ar 1969.gada 23.maija Vīnes konvenciju par starptautisko līgumu tiesībām 18.pantu, valstij ir saistošs Konvencijas par dažiem jautājumiem, kas skar valsts piederības likumu kolīzijas, 1.pantā nostiprinātais princips.

² Convention on reduction of cases of multiple nationality and military obligations in cases of multiple nationality (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/043.doc>).

³ European Convention on Nationality (http://www.coe.lv/konv_sar.php?kid=170). Latvijas Republika ir parakstījusi, bet vēl nav ratificējusi minēto konvenciju.

⁴ 1994.gada 22.jūlija „Pilsonības likuma” 9.pants.

Vērtējot, vai Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punkts atbilst Satversmes 89.pantam, jāsecina, ka minētais regulējums neaizskar indivīdam garantētās cilvēktiesības uz pilsonību. Piederība pie kādas valsts pilsoņu kopuma ir personas brīva izvēle. Ja valsts normatīvais regulējums pieļauj dubultpilsonības izveidošanos, persona bauda divu valstu aizsardzību, taču gadījumos, kad dubultpilsonības izveidošanās valsts normatīvajā regulējumā nav pieļaujama, atņemot vienas valsts pilsonību, personai jāsauglabājas otras valsts pilsonība. Uzskatu, ka saskaņā ar Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem LR IeM Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, garantējot LR pilsonības piešķiršanu un nosakot pienākumu atteikties no agrāk iegūtās citas valsts pilsonības, rīkojas likumīgi un neaizskar indivīdam garantētās tiesības uz pilsonību.

Tā kā 2009.gada 25.augusta Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta lēmumā ir norāde uz Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punktu neatbilstību Satversmes 91.pantam, Tiesībsargam deleģētās kompetences ietvaros būtu jāvērtē arī Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punkta atbilstību Satversmes 91.pantam.

Satversmes 91.pants nosaka, ka „visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēktiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”. Saskaņā ar Satversmes tiesas interpretāciju no Satversmes 91.panta pirmā teikuma izriet vienlīdzības princips, kas liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos. Tāpēc, lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91.pantam, jānoskaidro:

- 1) vai tiesību ierobežojums ir noteikts ar tiesiskā ceļā pieņemtu normatīvo tiesību aktu;
- 2) vai tiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai personas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos;
- 4) vai apstrīdētā tiesību norma paredz atšķirīgu attieksmi;
- 5) vai leģitīmā mērķa sasniegšanai izvēlētie līdzekļi ir samērīgi un nepieciešami demokrātiskajā sabiedrībā.

Izvērtējot lietas apstākļus augstāk minētajā secībā, konstatēju, ka tiesību ierobežojums daļai Latvijas pilsoņu un viņu pēcnācējiem saglabāt dubultpilsonību ir noteikts Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punktā. Tātad ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Lai noteiktu, vai un kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi. Satversmes tiesas lietā Nr.2009-94-01 izskatāmajā gadījumā šī grupa ir visi Latvijas pilsoņi un viņu pēcnācēji, kuri laikā no 1940.gada 17.jūnija līdz 1990.gada 4.maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, un kuriem bija tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņiem un pēc reģistrācijas pilnā apjomā baudīt pilsoņa tiesības un pildīt pilsoņa pienākumus.

Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punktā minētās personas ir nostādītas mazāk labvēlīgā situācijā, ja tās reģistrējās Iedzīvotāju reģistrā pēc 1995.gada

1.jūlija. Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punktā noteikts, ka reģistrējoties Latvijas pilsonībai pēc 1995.gada 1.jūlija, Latvijas pilsoņiem un viņu pēcnācējiem, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, ir jāatsakās no citas valsts pilsonības (pavalstniecības).

Saeima atbildes rakstā Satversmes tiesai norāda, ka Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punkta legitīmais mērķis ir vēsturiskā taisnīguma atjaunošana attiecībā uz prettiesiskās okupācijas sekām un upuriem, kā arī Latvijas pilsoņu kopuma apzināšana. Vēsturiskā taisnīguma atjaunošanai personām ir tiesības atjaunot to stāvokli, kas ir bijis pirms netaisnīgā notikuma, šajā gadījumā pirms okupācijas personām bija tikai Latvijas valsts pilsonība. Šis mērķis ar minēto regulējumu tiek sasniegts, neatkarīgi no tā vai persona reģistrējusies pilsonības saņemšanai pirms vai pēc 1995.gada. Atšķirības pastāv apstākļi, ka personām, kuras reģistrējušās pirms 1995.gada tiek pieļauta dubultpilsonība, savukārt personām, kuras reģistrējas pēc 1995.gada, Latvijas pilsonības saņemšanai jāatsakās no otras valsts pilsonības. Latvijas starptautiskās saistības neuzliek pienākumu valstij noteikt dubultpilsonību kādai personu grupai, līdz ar to valsts var mainīt tiesisko regulējumu un noteikt, pie kādiem nosacījumiem personām var tikt piešķirta pilsonība.

Tiesībsargam ir grūti ar juridiskiem argumentiem izvērtēt minētā ierobežojuma samērīgumu, jo pilsonības piešķiršana ir politisks lēmums, un likumdevēja tiesības pieņemt politiskos lēmumus nav neierobežotas, jo pretējā gadījumā būtu pārkāpts no Satversmes 1.panta izrietošais tiesiskuma princips.

Izvērtējot Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1.punktā noteikto ierobežojumu, secinu, ka minētā tiesību norma atbilst Satversmē garantētajām cilvēktiesībām.

Ar cieņu

Tiesībsargs

R.Apsītis